

Jørgen Selmer, museumsdirektør

Danmarks Nye Søfartsmuseum

Danmark skal have et nyt søfartsmuseum, der kan afspejle Danmarks historiske og nutidige rolle som en af verdens førende søfartsnationer. Museet placeres i et unikt bygningsværk tegnet af BIG arkitekter, Bjarke Ingels Group og bliver indrettet efter helt nye udstillingsprincipper som for tiden er ved at blive udviklet. Museet kommer sammen med naboerne, Kronborg og "Kulturværftet", Helsingør Kommunes nye kulturhus, til at ligge i et nyt kulturelt kraftfelt, "Kulturområde Helsingør", der forbinder det lokale, det nationale og det internationale, der forbinder fortid, nutid og fremtid - akkurat som museet skal gøre det.

Hvorfor et nyt søfartsmuseum?

Danmark er en gammel søfartsnation. Søfart har altid været og er stadig en væsentlig del af danskernes livsgrundlag. Søfarten har i vid udstrækning været basis for danskernes internationale orientering og har været en væsentlig faktor for handel og indtjening, og for kulturelle påvirkninger.

Når talen falder på søfartshistorien, går tankerne nok mest fra vikingerne over sejlskibstiden i 17-1800-tallet til 1950'ernes livlige skibsfart forevigtet på film i populære folkekomedier. Den eksplosive stigning i interessen for fritidssejlsads har tilsyneladende ikke smittet af på interessen for og kendskabet til den moderne søfart. I dag, hvor en stor del af aktiviteten foregår langt fra de danske kyster, er der ikke mange, der er klar over hvor væsentlig en del af vores hverdagsliv og økonomi, der er forbundet med søfarten. Selv om containertrafikken har fyldt meget i medierne på det seneste, så vil det nok overraske mange, at 90 % af de produkter vi omgiver os med i hverdagen transporteres til søs og den danske rederibranche står for hver tiende søtransport på verdensplan. Direkte og indirekte beskæftiger branchen 100.000 mennesker eller 6% af den private arbejdsstyrke.

Det er situationen i dag, og den relative betydning er ikke mindre når vi går tilbage i historien. Det er derfor klart, at Danmark og danskernes kulturhistorie og vores livsgrundlag ikke kan forstås uden viden om Danmark som søfartsnation gennem århundreder i en global sammenhæng.

Emnet er da heller ikke fremmed for museerne og indgår i en række lokalhistoriske museer og søfartsmuseer landet over, samt helt tilbage fra 1915 i Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, der er det landsdækkende statsanerkendte museum for den civile søfart. Museets indhold ligger tidsmæssigt i forlængelse af Vikingskibsmuseet i Roskilde og dækker dermed perioden fra 1400-tallet og frem til i dag, med særlig vægt på de sidste 100-års søfart.

Museets samlinger anses for at være nogle af verdens fornemmeste. På trods af det er store dele af samlingerne ikke udstillet, og når man ser museet på Kronborg i dag, lever det ikke op til nutidens krav om spændende museumsformidling og involvering af publikum. Det matcher i sin fremtoning på ingen måde andre førende søfartsnationers nationale maritime museer.

Det nuværende museum, placeret i det gamle renæssanceslot Kronborg, har store mangler hvad angår tilstrækkeligt areal til udstilling og rumligt volumen til at formidle samlingerne og ikke mindst den nyere søfartshistorie. Museet mangler egen visuel, arkitektonisk identitet og mulighed for via rammer og indhold at tiltrække børn og unge og fungere som ambassadør og vindue for den maritime verden.

Museets veje til at fange nutidsmenneskers interesse og engagere dem i emnet er derfor ved at blive nytænkt.

Den nye bygning i den gamle tørdok

Handels- og Søfartsmuseet har indtil nu ligget på Kronborg og ligger der stadig. Med slottets placering som ikon og symbol på dansk søfarts aktiviteter langt fra hjemlige kyster har placeringen hidtil været naturlig. Men placeringen i renæssanceslottets svært tilgængelige rum åbner ikke længere mulighed for at videreudvikle museet. Samtidig har der længe fra Slots- og Ejendomsstyrelsens side været et ønske om at museet fraflytter slottet, der i fremtiden skal bruges til konferencer og udstillinger. I tæt samarbejde med interessenterne i det store havnefrontprojekt i Helsingør (Helsingør Kommune, Slots- og Ejendomsstyrelsen samt Realdania) er det besluttet at placere det fremtidige søfartsmuseum som et element i den samlede "Kulturhavn Kronborg" på den tidligere værftsgrund ved Helsingør Havn. I området er der to dokker, hvor det er besluttet at placere museet i den største på 150x25x8 meter, medens den mindste af dokkerne tænkes anvendt som museumshavn for enkelte museumsskibe.

Med placeringen af søfartsmuseet i den store dok på det tidligere Helsingør Værft er der skabt mulighed for at skabe et unikt bygningsværk, der forener bevarelsen af det maritime anlæg med muligheden for at udnytte anlægget til moderne museumsformål. Bygningen må ikke rage op over jorden og tage udsigten til Kronborg. Til gengæld vil adgangsvejen til Kronborg blive ført hen over museet, så man på én gang opnår synlighed og sikrer at museet ikke tager opmærksomheden fra Kronborg Slot. Så vidt vides findes der ikke andre eksempler, hvor en dok af denne størrelse er omdannet til maritimt museum.

I foråret 2007 var planerne så langt, at museet kunne udskrive en indbudt projektkonkurrence. På baggrund af en prækvalifikationsrunde blev 5 firmaer udvalgt som deltagere i konkurrencen: C.F.Møllers Tegnestue A/S; Schmidt, Hammer, Lassen; BIG, Bjarke Ingels Group; Dorte Mandrup Arkitekter; Keith Williams Architects Ltd. Konkurrencen blev afgjort af en dommerkomité bestående af bestyrelsesformand Niels J. Bagge; direktør for Danmarks Rederiforening Peter Bjerregaard; direktør for Nationalmuseet Carsten U. Larsen; fagdommer, arkitekt Signe Cold; fagdommer, arkitekt Michael Steen Johnsen. En række maritime fonde havde doneret midlerne til afholdelse af konkurrencen: A.P.Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal; JL-Fondet; Dampskibsselskabet Orients Fond; TORMs Understøttelsesfond.

En enig dommerkomité udpegede BIG, Bjarke Ingels Group, som vindere og lod en delt anden plads gå til C.F. Møllers Tegnestue og Dorte Mandrup Arkitekter. Resultatet blev offentliggjort på museet ved en reception den 13. september 2007.

Dommerkomiteens betænkning kan også ses på Handels- og Søfartsmuseets hjemmeside.

Med BIG's projekt skabes et, også i international sammenhæng, helt unikt bygningsværk, placeret under jorden og omkransende den 150 meter lange tørdok. Den store tørdok, bygget af beton i 1953, bevares som et nyt offentligt byrum midt i museet. Fra ramper i dokken bliver der adgang til museet og kig ind til udstillingerne gennem åbninger i den gamle dokvæg. Dette overordnede arkitektoniske greb gør museet meget synligt for alle, der passerer hen over det på vej til Kronborg. Samtidig lukker det på en indbydende måde op for publikum og signalerer dermed, at et besøg på museet kan give overraskende indblik i en verden, som mange af os kun kender sporadisk. Med sin placering af nutidig, utraditionel arkitektur i en historisk ramme signalerer vinderprojektet, at fortællingen om Danmark som en førende international søfartsnation gennem århundreder, er en fortælling, der betyder noget for os alle i dag.

Hovedindgangen til museet forløber ad en svagt skrånende zigzag rampe, der er spændt ud mellem dokkens vægge. Herved føres man en etage ned under jorden og ind i museets reception, der er placeret nær dokkens "bagbords stævn". BIG bygger museet ind i jorden langs dokkens kanter, så selve museet ligger uden om og rundt om dokken og dokkens nuværende form bliver bevaret tydeligt med den originale beton.

Fra receptionen forløber museets udstillinger på en svagt skrånende flade (1:50) langs dokkens væg i et samlet forløb rundt om hele dokken. Rundgangen kan afbrydes af passage i glasgange under broerne på tværs af dokken. I disse områder er endvidere placeret skolestue, biograf m.m. Den næsten umærkeligt skrånende gulvflade i udstillingsarealet giver, som følge af dokkens store længde, en højdeforskel på ca. 5 meter. Museet ligger forskudt i forhold til dokkens langvægge, så afstanden mellem museets bagvæg og dokkvæggen varierer. Alt i alt giver disse greb mulighed for en stor variation i rumlige oplevelser: Højt - lavt, bredt - smalt, åbent - lukket, lyst - mørkt, langt - kort, stort - småt. Under museumsetagen placeres museets videnscenter med søfartshistorisk bibliotek, billedarkiv og kort- og tegningsarkiv med offentlig adgang, samt museets administration og værksteder til konservering og til restaurering af skibsmodeller. Det eneste, der ikke tænkes flyttet til dokken, er museets nyindrettede og velfungerende genstands- og malerimagasin, der ligger i en moderne bygning andet steds i byen.

Bygningen i og omkring dokken vil alt i alt danne en spændende, oplevelsesrig, varieret og fleksibel ramme om de kommende faste og skiftende udstillinger og et mangefold af aktiviteter. Det samlede areal er på ca. 6000m², hvoraf udstillingsarealet er ca. 4.000 m².

Det åbne dokrum får offentlig adgang via en trappe til et læ- og solfyldt hjørne med café. Rummet kan både bruges til udendørs udstilling af store maritime genstande og til mange former for kulturel aktivitet, bl.a. i samarbejde med naboen "Kulturværftet", så museet bliver en integreret del af bylivet og kulturlivet på havnen.

Nye rammer, nyt indhold

Men rammerne giver naturligvis ingen mening uden et spændende og levende indhold. En af de store opgaver for det nye søfartsmuseum bliver at takle det felt af udfordringer, som kan

sammenfattes i at gøre gavn - give mening - være indlysende nødvendig - for verden uden for fagfolkene og de maritime erhvervs kredse. At blive populær, ikke på trods af fagligheden, men på grund af den. Samtidig med ønsket om en bred folkelig appeal, ligger det i opdraget til det nye museum, at det skal blive flagskib, identitetspunkt og ambassadør for rederierhvervet, for sømanden og rederen, for den unge der skal vælge uddannelse og dermed erhverv.

Det handler ikke blot om at flytte det gamle museum på Kronborg over i nye rammer og ny æstetik. Vi står nemlig lige nu med en enestående chance, som sjældent opstår, nemlig at kunne nydefinere et kulturhistorisk museum i forbindelse med flytning til nye bygninger opført til formålet.

I forbindelse med de store investeringer i et nyt museum med en unik beliggenhed er der naturligvis forventninger om, at museet via sit indhold kan være med til at skabe fornyet interesse for søfartshistorien og søfarten i dag, forventning om at nå et større og bredere sammensat publikum end i dag. Forventning om at skabe en oplevelse, der matcher sammenlignelige søfartsmuseer ude i verden.

De ambitioner skal indfries ved at folde historien ud, så den eksisterende kernefortælling når endnu flere mennesker og et bredere udsnit af landets befolkning og dets gæster. Foldes ud, så fortællingen breder sig fra skibene og livet om bord ind over land til os alle sammen og viser søfartens indflydelse på vores dagligdag og velfærd på næsten alle områder til alle tider. Foldes ud, så historie, nutid og fremtid knyttes sammen. Foldes ud, så historien berører os alle ved at sammenholde de myter og følelser om romantik og farer ved livet til søs, som mange bærer rundt på, med den virkelige verden i fortid og nutid. Foldes ud, så den kulturhistoriske fortælling bindes sammen med naturvidenskaben, og naturens muligheder og forhindringer for søfarten inddrages.

Alt dette skal føre til, at det nye søfartsmuseum, med sin unikke beliggenhed i Helsingør, bliver stedet, som man simpelthen skal besøge og genbesøge, hvis man vil fascineres af og lære noget om den maritime del af Danmarkshistorien og dermed verdenshistorien. En markant turistattraktion ved siden af Kronborg og et uomgængeligt sted fysisk og på internettet, hvis man vil møde søfartshistorien og den maritime verden af i dag.

Det nye museum skal tage udgangspunkt i nutiden og bruge kulturhistorien til at forstå os selv og søfartserhvervet i dag og i morgen. Det er samtidig ambitionen, at museet skal spille på sin placering mellem det nationale og det globale, og i forskning, udstillinger og arrangementer kunne måle sig med det bedste internationalt, ligesom Danmarks nutidige søfartserhverv jo gør det.

Forarbejdet til nye udstillinger

Museet har allerede de senere år gennemført et stort forarbejde til det nye museum. I 2004 udarbejdedes en rapport med oplæg til fremtidig profil for museet. Siden er afholdt seminarer om museets fremtidige virke. Ud over det står museet på et solidt fundament i form af veldokumenterede og omfattende samlinger og arkiver, der i disse år digitaliseres og lægges ud på nettet til alles brug. Samlingerne vil i de kommende år blive forøget, bl.a. med materiale om den nyeste søfartshistorie, så museet i højere grad end nu bliver i stand til at koble fortid og nutid.

Originale genstande, malerier, fotografier, kort m.m. kombineret med næsten 100 års forskningsindsats udgør den grundkapital, som det nye museum skal bygge på og udvikles fra. Det er det grundlag som ingen andre kan konkurrere med og som ikke kan udkonkurreres af skiftende tiders mode i historiefortælling og formidling. Men det er på den anden side ikke nogen garanti for, at folks interesse bliver vakt. Derfor står museet nu over for en spændende opgave med at finde vej til et nyt publikum.

Tidens udfordringer og Handels- og Søfartsmuseets udfordringer

Museerne står i disse år over for store udfordringer og indgår i en konkurrence om folks tid og opmærksomhed, som kræver nytænkning. Udbuddet af muligheder for at få information og oplevelser er enormt og mange steder lettere tilgængeligt end på et museum. Dertil kommer, at Danmark er et land med stor museumstæthed, så den interne konkurrence om opmærksomhed er også stor.

De museer, der klarer sig bedst i dag, er de der har en klar profil, kan omstille sig hurtigt i forhold til skiftende emner, der optager folk, og kan tilbyde attraktive rammer for et besøg.

For Handels- og Søfartsmuseet ligger der en særlig udfordring i at skulle flytte fra Kronborg, der som historisk ramme i sig selv har tiltrukket publikum i stort tal, til at skulle bo i eget hus og være helt afhængig af egen identitet. Det er samtidig en stor chance for at blive synlig på en ny måde.

Indholdsmæssigt ligger udfordringen i, at museet er et landsdækkende museum for et stort emnefelt og ikke kan tillade sig kun at dyrke en snæver målgruppe, men må forsøge at lukke sig op mod en så bred del af befolkningen og turisterne som muligt. Det betyder følgelig, at museet må spille på mange strenge og indgå i et bredt og til stadighed foranderligt felt af formidlingsformer, der afpasses efter emne og potentielle modtagergrupper.

De fleste kulturhistoriske museer har de seneste årtier været meget fokuseret på at formidle den viden, som samlingerne og emnet rummer til de besøgende, så de går fra museet med en større viden end da de kom. Helt konkret har der været og er et selvfølgeligt fokus på børn og unge, der dels er påvirkelige, dels udgør fremtidens publikum. I formidlingen har man i videst muligt omfang søgt at anvende de nyeste pædagogiske eller teknologiske muligheder kombineret med den personlige kontakt og en dialog med brugeren. Det har langt hen ad vejen været godt og er tiltag, der fortsat skal bruges og udvikles, også på det nye søfartsmuseum, hvor bl.a. skoletjenesten vil blive kraftigt udbygget.

Men det er jo samtidig en kendt sag, at de fleste "almindelige" museumsgæster ikke kun kommer for at indhente konkret viden, men for at få en oplevelse, gerne uforpligtende og rekreativ og i selskab med familie og andre, kort sagt de bruger museet som en social oplevelse. Det er derfor oplagt, at museerne nu, i langt højere grad end tidligere, satser på udstillingen som et fascinationsrum, hvor besøget i høj grad sker på den enkelte gæsts egne præmisser og mulighed for at opleve på egen måde. Den egentlige formidling af sammenhængende viden ligger i bøgerne og ikke mindst på internettet og i målrettede aktiviteter i bl.a. skoletjenesteregioner. Herved opnår man, at museet som læringssted ikke skræmmer det store flertal væk, der blot søger en

spændende oplevelse, at museet i det uforpligtende besøg får vakt en interesse for mere viden, som den enkelte så kan opsøge via de medier, der passer vedkommende bedst. Handels- og Søfartsmuseets samlinger og hele emnefelt er yderst velegnet til at skabe denne fascination, der vækker nysgerrighed til at vide mere.

Det "mere" ligger i museets videnscenter, som allerede er ved at blive opbygget på internettet/hjemmesiden og det ligger i det aktivitetsfelt omkring museet, der skal bygges op. I disse områder ligger muligheden for at leve op til en af tidens trends, nemlig behovet for fordybelse og for "langsomhed", at opleve i eget tempo. Tendenser, der ses som modvægt til dagligdagens hurtige og overfladiske informationsstrøm og hektiske tempo.

Det centrale identifikationspunkt for et museum er og bliver imidlertid de originale genstande i de faste udstillinger. I Søfartsmuseets tilfælde lægger de utraditionelle fysiske rammer og emnet i sig selv op til at opbygge en visuelt stærk udstilling, der rummer flere fortælleformer. Nogle dele kan være faste og bl.a. rumme montrer og opstillinger med de originale genstande og andre kan være mere eksperimenterende og direkte involverende i forhold til publikum, hvad enten det drejer sig om "hands on" aktiviteter eller muligheden for at gå ombord i en brosimulator og selv styre en supertanker, eller fornemme naturens kræfter, der altid har været afgørende for søfarten.

Det er altså ikke én formidlings idé eller én måde at opbygge montrer på, som museet lige nu arbejder på at udvikle. Det er måden hvorpå Det Nye Søfartsmuseum vil kombinere de mange muligheder for udstilling og formidling, der findes. Der er nok af inspiration og forbilleder rundt i verden. Det er ikke én løsning, der skal kopieres, men Det Nye Søfartsmuseum skal skabe sin attraktivitet ved, på netop sin måde, at kombinere mange fortælleformer, der hver især tilgodeser særlige interesser hos publikum og særlige muligheder i forhold til det emne og de genstande, der skal fortælles om.

Fremtiden planlægges

Museet har gennem de senere år indhentet inspiration fra flere sider, men det er først nu, hvor rammerne er definerede, at arbejdet for alvor er gået i gang. Lige nu arbejdes der med:

Valg af "hovedhistorier". Afklaring af hvilke emneområder, der falder ind under museets nye formidlingsfelt, og hvilke hovedtemaer, der skal bære udstillingsopbygningen. Det er på forhånd besluttet, at museet skal vægte den nyere søfartshistorie og ikke mindst nutiden betydeligt mere end i det gamle museum.

Formidlingsprincipper og udstillingsformer: Erfaringsopsamling og idéudvikling til formidlingsmæssige virkemidler omfattende nye digitale formidlingsformer, men også "hands on" aktiviteter, film, lyd, lugt, den mundtlige fortælling m.m. samt ikke mindst den bedste brug af museets enestående samling af originale genstande og skibsmodeller.

Strategi for en række store markante særudstillinger, der skal vække opmærksomhed også uden for lokalområdet og sikre museets synlighed efter nyhedens interesse har lagt sig.

Skole- og uddannelsektorens behov og muligheder. Afklaring af primære samarbejdspartnere/brugere af museets undervisningssektion. Overordnede temaer og formidlingsformer til børn og unge og til de maritime uddannelser skal afdækkes, og det skal sikres, at udstillinger og hjemmeside understøtter de behov.

Afklaring af behov, forventninger og muligheder for samarbejde med kommende brugergrupper og ønskede målgrupper. Ud over, som nævnt, uddannelsessektoren, kan det bl.a. dreje sig om foreninger og organisationer inden for den maritime verden. Det må endvidere forventes, at turiststrømmen vil blive påvirket, ikke blot af museet, men af den helt nye profil Helsingør vil få med "Kulturområde Helsingør".

Driftsorganisation: Museets funktionalitet, bygningsdrift, udstillingsdrift, teknik, butik, café, undervisnings- og foredragsrum, biograf, arkiv, bibliotek, administration, uderum.

Indtægtsdækket virksomhed: Afklaring af aktivitetsfelter baseret på brugerbetalte tjenesteydelser, f.eks. forsknings- og publikationsopgaver, arrangementer og udstillingspræsentationer på museet, konferencer, guidninger m.m. for erhvervslivet, også uden for den maritime sektor.

Branding. Markedsføring, PR: Museets nye "ansigt", designprogram og kommunikationsprofil skal defineres, ligesom det er tanken at finde et nyt navn til museet.

Endelig kan nævnes, at bestyrelsen for Selskabet Handels- og Søfartsmuseets Venner har besluttet, sideløbende med museets udviklingsarbejde, at forny venneskabets profil og aktivitetsfelt, så det kommer til at spille sammen med og understøtte det nye søfartsmuseum.

Det lille museum og den store opgave

Museet er en selvejende institution. Et statsanerkendt landsdækkende specialmuseum. Driften ligger for tiden på 6,5 mio. kr. årligt, hvoraf 5,5 mio. kr. finansieres af Kulturministeriet. Der er 12 fastansatte medarbejdere, samt en række projektansatte og frivillige. Det er således en lille institution, der er i gang med et stort projekt. Det kan kun lykkes, fordi der er en stor interesse hos en række fonde for at finansiere byggeriet og etableringen af det nye museum.

Forhåbentlig ender det med, at vi får skabt et nyt søfartsmuseum, der kan blive drevet på et sådant niveau, at forskning, bevaring og formidling kan spille sammen om at skabe et udstillings- og aktivitetsprogram, der vil trække folk ind på hjemmesiden, op til Helsingør og ned i dokken til en oplevelse, der, om end den ikke kan eller skal konkurrere med en rigtig sejlads, kan føre dig ind i alle tiders maritime verden i al dens mangfoldighed.